

Основні етапи та принципи формування професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера / Л. П. Маслак // Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : [зб. наук. праць / за ред. Л. С. Нечепоренко]. – Харків: Видавничий центр ХНУ, 2008. – С. 143–149.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА

Л.П. Маслак

Важливого значення з огляду на Європейську інтеграцію освіти України набувають питання професійної іншомовної підготовки спеціаліста. Іноземна мова стає найважливішим засобом професійної комунікації фахівців різних профілів, що й спричинило посилення мотивації у вивченні мов міжнародного спілкування. Саме тому іншомовна освіта сприяє та допомагає налагодженню стосунків в душі взаєморозуміння, миру, злагоди між народами, етнічними, національними та релігійними групами, особливо при участі Збройних Сил України в миротворчих операціях.

Останнім часом захищені дисертаційні роботи, які тим чи іншим чином торкаються проблем професійної підготовки військових фахівців, тобто присвячені дослідженню педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності (О. М. Аксьонова, А. О. Афанасьєв, І. Г. Радванський, О. В. Торічний); процесу вдосконалення організаційних форм і методів навчання та його оцінки (Л. В. Боровик, В. В. Корнєшук, Ю. І. Сердюк, І. О. Томків, І. О. Хорєв, Ю. Г. Юрчук); оцінювання ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів та їх готовності до професійної діяльності (С. О. Кубицький); адаптації курсантів до навчальної та професійної діяльності (Г. І. Васильєв, С. О. Казьмірчук); мотивації до професійної діяльності (Г. С. Грибенюк, Л. М. Дунець, В. М. Клачко); різних компонентів педагогічної культури майбутніх офіцерів (В. В. Гриньков, О. М. Гомонюк, С. В. Капітанець, Ю. В. Кудінов, В. С. Маслов, С. М. Морозов, В. П. Печенізький).

Мета нашої статті - виявити та проаналізувати основні етапи і принципи формування професійної іншомовної компетентності майбутніх офіцерів, а також визначити методи її формування у вищому військовому навчальному закладі.

Вважаємо, що формування професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера повинно відбуватися у три етапи.

На першому *підготовчо-організаційному етапі* ставиться за мету визначення загальних етапів і структури експерименту, вибір процедури експериментальних досліджень, а також розроблення програми експерименту, пакета прикладних програм оброблення та аналізу статистичних даних. Об'єктами дослідження виступають військовослужбовці, наукові праці, монографії, дисертаційні дослідження, нормативно-правові документи, концепції, журнальні, газетні та інтернет-публікації, а також навчальні плани. Пропонується використовувати загальнонаукові методи дослідження: системний, когнітивний, термінологічний, спостереження, інтерв'ювання, бесіди та моделювання.

На першому етапі експериментальної роботи, ґрунтуючись на попередньому вивченні психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури та проаналізувавши стан професійної підготовки майбутнього офіцера, було зроблено висновок про те, що професійна іншомовна компетентність містить в собі наступні компетенції: фахову, лінгвістичну, тематичну, соціокультурну, компенсаторну, комунікативну, навчальну, плюрилінгвальну, плюрикультурну та прагматичну.

Отже, **професійну іншомовну компетентність майбутнього офіцера** ми визначаємо як *інтегровану якість фахівця, що включає в себе сукупність компетенцій щодо володіння іноземною мовою в інтеграції з військово-професійними та інженерно-технічними знаннями, вміннями, навичками та здатністю вирішувати проблеми, які виникають у професійному та соціокультурному середовищах.*

Звертаючи увагу на стан мовної політики в Україні та ряд миротворчих операцій, в яких беруть участь українські військовослужбовці, нами виділено такі компоненти професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера як: мотиваційно-ціннісний, функціональний, комунікативний та рефлексивний.

На **другому (основному) етапі** формування професійної іншомовної компетентності необхідно розв'язати такі **завдання**: уточнення моделі формування професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера; впровадження розробленої моделі поетапного формування професійної іншомовної компетентності військовослужбовця; відбір її методів та форм формування.

Пропонуються такі методи дослідження як спостереження, анкетування, інтерв'ювання, бесіди, педагогічний експеримент (діагностичний та формувальний), метод експертних оцінок; аналіз продуктів діяльності, анкетування; інтерв'ювання, бесіди та метод експертних оцінок.

У процесі експериментального навчання мають бути проведені діагностичні зрізи, після яких зміст і структура етапів, форм та методів навчання повинні уточнюватися і коректуватися.

Застосування пізнавальних дидактичних ігор допомагають переборювати однобічну предметно-наукову орієнтацію навчання, сприяти досягненню мети навчання і професійному розвитку особистості майбутнього спеціаліста.

На завершальному (результативному) етапі експериментальної програми необхідно вирішити такі завдання: виявити ступінь ефективності запропонованої технології поетапного формування професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера; визначити доцільність використання засобів центру самопідготовки у її формуванні; охарактеризувати кількісні та якісні показники і рівні сформованості професійної іншомовної компетентності майбутніх офіцерів.

На цьому етапі застосовуються *графічні методи*, що дають змогу отримати уявлення про об'єкт дослідження та відобразити складові професійної іншомовної компетентності.

Підвищенню рівня самостійності і творчості студентів сприяє проведення розробленого нами поетапного формування професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера засобами центру самопідготовки; контроль її сформованості та корекції; інформування студентів про динаміку розвитку професійної іншомовної компетентності на різних етапах формування професійної компетентності; критерії оцінки сформованості професійних умінь. Беручи до уваги той факт, що процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у вузі є складним та багатостороннім процесом, ми вважаємо, що при побудові моделі найбільш ефективним буде застосування комплексу підходів.

На даний час національна система освіти розбудовується на компетентнісно-орієнтованій основі. Науковці європейських країн вважають, що набуття людиною знань, умінь і навичок, спрямованих на удосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу [1]. Ось чому важливим є усвідомлення самого поняття „компетентності», а також розуміння які саме компетенції і як необхідно формувати.

Вимоги щодо впровадження компетентнісно-орієнтованого навчання залежать від кожної конкретної країни, однак початкові й основні його принципи залишилися незмінними з 1960-х років, а саме: зосередження уваги на результаті навчання; збільшення кількості практичних занять; результат як видима компетентність; оцінка набутої компетенції та удосконалення набутих знань [2].

Найбільш відомим та всеосяжним підходом є *системний підхід*. Він дозволяє ставитися до будь-якого об'єкта (людини, предмета, діяльності, явища, події та ін.) навколишньої дійсності як до системи. Використання цього підходу до певних груп об'єктів забезпечує отримання відомих структурних елементів. Розглянемо у якості таких об'єктів особистість та діяльність.

Слідом за Ю.К. Бабанським ми розглядаємо навчальний процес із точки зору системності. Учений вважає, що навчальний процес можна розглядати двояко - з точки зору

складу системи, в якій функціонує процес, і складу самого процесу. Тому в складі системи навчання вчений виділяє такі основні елементи: педагоги та інші суб'єкти навчання й виховання, студенти та умови навчання [3]. Крім цього, процес навчання також має свої компоненти: мету, зміст, форми та методи організації діяльності, методи емоційно-вольової стимуляції, контроль, аналіз та оцінка результатів пізнавальної діяльності.

Саме тому системний підхід використовується нами як один із головних підходів при формуванні професійної іншомовної компетентності. Вивчення іноземної мови неможливе без комунікативного підходу.

Комунікативний підхід передбачає органічне поєднання свідомих і підсвідомих компонентів у процесі навчання іноземних мов, тобто засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією. Він в найбільшій мірі відбиває специфіку іноземної мови як навчального предмета у вищому навчальному закладі. Цей підхід; визначився в результаті методичного осмислення наукових досягнень в галузі лінгвістики - теорії комунікативної лінгвістики і психології та теорії діяльності, що знайшло відображення в роботах з психології та методики навчання іноземних мов (О. О. Леонтьєв, І. О. Зимня, Ю. І. Пассов, С. Ф. Шатілов, Г. В. Рогова та інші). Реалізація комунікативного підходу у навчальному процесі з іноземної мови означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню військовослужбовцем іншомовної мовленнєвої діяльності. Іншими словами, оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Оволодіння уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування.

Комунікативний підхід має на меті інтегрований розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, письма, аудіювання, мовлення), що є запорукою здатності військовослужбовців користуватися іноземною мовою для досягнення комунікативних цілей. Іншими словами, оволодіння засобами спілкування спрямоване на практичне застосування їх у процесі спілкування [4].

З позицій комунікативного підходу, процес навчання іноземної мови має будуватися адекватно процесу спілкування, тобто: процес навчання є моделлю процесу мовленнєвої комунікації; іноземна мова вивчається через діяльність - ситуації з життя програються, промовляються; типовими формами роботи є парна та групова; викладач не просто дає завдання та їх перевіряє, він також керує, корегує та спрямовує діяльність учнів.

Прийнятий в сучасній методиці комунікативний підхід до навчання іноземної мови зумовлює вибір цілей, згідно з якими визначаються принципи, зміст, прийоми та засоби навчання.

З метою формування майбутніх офіцерів як різнобічне та гармонійно розвинених творчих особистостей, здатних до саморозвитку і самовдосконалення нами було запропоновано використовувати **особистісно-орієнтований підхід**.

В «Українському педагогічному словнику» особистісний підхід визначено як послідовне ставлення викладача до студента як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховної взаємодії. Це базова ціннісна орієнтація викладача визначала його позицію у взаємодії з кожним студентом й колективом [5].

Особистісний підхід полягає в тому, що при конструюванні і реалізації педагогічного процесу орієнтуються на особистість як суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Цей підхід наполегливо вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу; передбачає створення у навчанні і вихованні відповідних умов для природного процесу саморозвитку задатків і творчого потенціалу особистості.

Специфіка сучасної соціокультурної ситуації в світі потребує застосування

культурологічного підходу до проблеми обґрунтування теоретико-методологічних основ підготовки спеціаліста (С. Архангельський, Г. Бордовський, В. Извозчиков, В. Козаков, Д. Дзвінчук).

Культурологічний підхід до проблем професійної освіти дозволяє подолати суперечність між духовним і матеріальним, що існує у сфері освіти. Інструментально-нормативна модель підготовки спеціаліста сьогодні повинна бути замінена культурно-творчою моделлю, яка спирається на визнання принципової незавершеності культурно-освітнього шляху людини, індивідуалізації освітньої траєкторії.

Культурологічний підхід виступає як конкретно-наукова методологія пізнання і перетворення педагогічної реальності, що зумовлена об'єктивним зв'язком людини з культурою, як системою вартостей. Людина містить у собі частину культури. Вона не тільки розвивається на основі засвоєної нею культури, а й поповнює її новими елементами культури. У зв'язку з цим засвоєння культури є розвитком самої людини і становленням її як творчої особистості [6].

При формуванні професійної іншомовної компетентності повинні бути передбачені принципи *культурознавчого підходу*: володіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни, мова якої вивчається (лінгвокраїнознавство, країнознавство); залучення до діалогу культур (іншомовної та рідної); усвідомлення військовослужбовцями суті мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку може сприйматися дійсність; розуміння особливостей свого мислення; порівняння явищ іноземної мови, що вивчається, з рідною мовою, уміння вчитися працювати з книгою, підручником, довідковою літературою, словниками тощо [7].

Поєднання професійних знань психолого-педагогічних дисциплін з іноземною мовою може стати важливою умовою формування інтеркультури майбутніх офіцерів. Успішне досягнення цілі можливе при застосуванні особистісного підходу - принципу, який в якості головної цілі передбачає становлення і розвиток особистості як суб'єкта власного життя, культури та історії.

Отже, нами дано визначення професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера, проаналізовано основні етапи та принципи її формування, а також запропоновано підходи та методи роботи з військовослужбовцями під час формування професійної іншомовної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. - К.: „К.І.С.», 2004. — 112с.
2. Bowden John. Competency-Based Education - Neither a Panacea nor a Pariah. Available: www.crm.hct.ac.ae/events/archive/tend.018.bowden.html
3. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. -М., 1977.-138 с.
4. <http://referaty.com.ua/ukr/details/3933>.
5. http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_dunaieva%20o.m.%20oop-st.doc.htm.
6. Педагогіка: Загально - і конкретно-наукова методологія педагогіки, <http://www.readbookz.com/book/172/5400.html>.
7. Місце лінгвокраїнознавства у вивченні іноземної мови в середній школі http://student.krn.ru/ref/show_rame.asp?id=1D26C74E453644DF99E0940E8499FODA.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА

Л.П. Маслак

У статті розглянуто питання важливості формування професійної іншомовної компетентності в умовах міжнародного співробітництва та участі в миротворчих операціях

Збройних Сил України. Запропоновано основні етапи та принципи формування професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера, розкрито умови та методи її успішного розвитку.

Ключові слова: професійна компетентність майбутнього офіцера, етапи професійної компетентності.

THE MAIN STAGES AND PRINCIPLES OF FUTURE OFFICER'S PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE FORMATION

Maslak L.P.

The article deals with the problem of importance of professional foreign language formation in conditions of international partnership and Ukrainian Armed Forces participation in peacekeeping operations. It also suggests the main stages and principles of future officer's professional foreign language competence formation and reveals conditions and methods of its successful development.

Key words: professional competence, future officer, formation stages of future competence.